

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

Καθηγητής Λαογραφίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

**Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ
ΣΩΤΗΡΟΣ ΣΤΗ ΣΑΜΟ**

Ζούμε σε εποχές κρίσης, πρωτίστως πνευματικής και πολιτισμικής, εν συνεχεία κοινωνικής και τελευταία οικονομικής. Αυτό αποτελεί διαπίστωση πολλών και διαφορετικών αναλύσεων και προσεγγίσεων, που μάλιστα επισημαίνουν ότι είναι η πνευματική κρίση, η υιοθέτηση αλλοτρίων υποδειγμάτων ζωής και η ραγδαία εκκοσμίκευση των κοινωνιών μας που προκάλεσε και την οικονομική κρίση, και ότι η πορεία δεν υπήρξε αντίστροφη, όπως συχνά λέγεται και γράφεται.

Στο πλαίσιο αυτό, η Εκκλησία έχει αναλάβει και πάλι πρωταγωνιστικό ρόλο, όπως συμβαίνει σε όλες τις κρίσιμες και οριακές στιγμές της ιστορικής διαδρομής του Γένους. Ρόλο όχι μόνο οικονομικό και υλικό, όχι μόνο στο πεδίο της συμπαράστασης προς του ενδεείς και αδυνάμους, αλλά και πολιτιστικό, στη βάση του οποίου μπορεί να ανοικοδομηθεί η κοινωνία μας, στηριγμένη στη σύγχρονη εκδοχή και πρόσληψη των πατροπαράδοτων αξιών, πίστεων και τρόπων ζωής και δράσης μας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δράσης αποτελεί ο εορτασμός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Πυθαγόρειο της Σάμου, στον οποίο θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Στη Σάμο, η μεγάλη δεσποτική εορτή της Μεταμορφώσεως είναι και τοπική εθνική εορτή, δεδομένου ότι συμπίπτει με την επέτειο της απόκρουσης της οθωμανικής απειλής εναντίον του νησιού, με τη ναυμαχία της Μυκάλης, στις 5 και 6 Αυγούστου 1824. Ήδη από τότε οι Σάμιοι, με τον πολιτικό και στρατιωτικό αρχηγό της επανάστασης Λογοθέτη Λυκούργο επικεφαλής, είχαν συνδέσει τη σωτηρία του νησιού με τον Σωτήρα Χριστό, και έταξαν να οικοδομήσουν λαμπρό προσκυνηματικό ναό, τον οποίο και ολοκλήρωσαν λίγα χρόνια αργότερα. Αποτελεί λοιπόν η πανήγυρη, που φέρει όλα τα χαρακτηριστικά του δημόσιου και εκκλησιαστικού πανηγυρικού τελετουργικού μας (πανηγυρική θεία λειτουργία, λιτάνευση της εικόνας, δέηση, δοξολογία, επιμνημόσυνη δέηση και αναπαράσταση της ναυμαχίας, πολιτική και στρατιωτική εκπροσώπηση, κάποτε στο ανώτατο δυνατό επίπεδο κ.λπ.) ουσιαστική εκπλήρωση του παλαιού εκείνου τάματος των Σαμίων, οι οποίοι σπεύδουν κάθε χρόνο πανοικεί να ευχαριστήσουν με τα παιδιά και τα εγγόνια τους το Σωτήρα Χριστό για τη σωτηρία του νησιού και των προγόνων τους.

Εδώ και πέντε περίπου χρόνια, η ενορία της Μεταμορφώσεως, που έχει ως εφημέριο έναν εξαιρετικά δραστήριο και αεικίνητο ιερέα, κόσμημα

του σαμιακού κλήρου, τον π. Εμμανουήλ Ζαχαριουδάκη, με την πατρική ευλογία και την εμπνευσμένη καθοδήγηση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σάμου και Ικαρίας κ. Ευσεβίου, πήρε πρωτοβουλίες που κυριολεκτικά αναγέννησαν και εν μέρει ανασηματοδότησαν την εορτή, η οποία είχε επικίνδυνα τυποποιηθεί και άρχιζε να φθίνει. Αυτό έγινε με δύο κυρίως τρόπους: με την τελετουργική αναγέννηση των λεπτομερειών και με την διοργάνωση ειδικής εκδήλωσης της Εκκλησίας, το βράδυ της κυριώνυμης ημέρας, που επισημαίνει τη λήξη των πανηγυρικών εορτασμών.

Στην πρώτη περίπτωση, ο π. Εμμανουήλ φρόντισε να μεγιστοποιηθεί η συμμετοχή, και να ενεργοποιηθούν όλοι οι τοπικοί φορείς του Πυθαγορείου. Και βρήκε απήχηση η προσπάθειά του αυτή, ακριβώς επειδή είχε ως προμετωπίδα τον πατριωτισμό και την εμμονή στην παράδοση, μακριά από κομματικές, προσωπικές ή άλλες σκοπιμότητες και στρατηγικές. Κι έτσι όλο και περισσότεροι νέοι συμμετέχουν στην λιτανευτική πομπή της εικόνας, μετά τον πανηγυρικό εσπερινό της παραμονής, όλο και περισσότεροι λαμβάνουν μέρος στην μεγάλη ομάδα των εθελοντών που ο π. Εμμανουήλ έχει συγκροτήσει, εκφράζοντας την δημιουργική τους κλίση και την διάθεση προσφοράς τους στα κοινά μέσω των δράσεων της ενορίας. Είναι δε αυτό εξαιρετικά σημαντικό, γιατί φέρνει τον κόσμο – και μάλιστα τους νέους – κοντά στην Εκκλησία, δείχνοντάς τους τρόπους συλλογικής έκφρασης μέσα στην παράδοσή μας, υγιείς και με αγνότητα προθέσεων και κριτηρίων, κάτι που εν μέρει έχει ξεχαστεί στις ταραγμένες μέρες μας.

Από την άλλη πλευρά, η εκδήλωση το βράδυ της 6^{ης} Αυγούστου, μετά την τέλεση της παράκλησης στην Παναγία, έχει ιδιαίτερους και πυκνούς συμβολισμούς. Στους καιρούς της ατομικότητας και της διαίρεσης, η τοπική Εκκλησία έχει καταφέρει να κάνει όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους της Σάμου να συνυπάρξουν στα πλαίσια της συγκεκριμένης διοργάνωσης: Με την παρουσία των αρχών του νησιού, και με την ευλογία και ενεργή και ουσιαστική στήριξη και συμπαράσταση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Ευσεβίου, προηγείται μια σύντομη ομιλία του π. Εμμανουήλ, και κατόπιν τα χορευτικά συγκροτήματα όλων των σαμιακών πολιτιστικών συλλόγων, αφού πάρουν την ευχή και φιλήσουν το χέρι του Δεσπότη, χορεύουν στον κεντρικό δρόμο του Πυθαγορείου το ίδιο πρόγραμμα παραδοσιακών χορών, μπροστά στα μάτια χιλιάδων πραγματικά ανθρώπων, είτε Σαμίων είτε ξένων επισκεπτών του νησιού. Και μάλιστα στον τελευταίο χορό όλοι αποτελούν έναν τεράστιο κύκλο, από το λιμάνι ως τον επαρχιακό δρόμο, κάτω από τα χειροκροτήματα των παρευρισκομένων.

Πρόκειται για εκδήλωση που πέρα από την πανηγυρική τελετουργική της υπόσταση έχει και σαφείς ισχυρούς συμβολισμούς, καθώς προβάλλει και οικοδομεί την ενότητα, σε έναν χώρο εξ ορισμού πολυκερματισμένο,

όπου συχνά απουσιάζουν οι πρακτικές αλλά και η διάθεση συνεργασίας. Πολύς ήταν ο κόπος, έντονη και εργώδης η προσπάθεια που κατέβαλε ο π. Εμμανουήλ για να επιτύχει τη συνεργασία και τη συνύπαρξη, η οποία δίνει μήνυμα ενότητας και κοινής δράσης, σε καιρούς που η φράση «όλοι μαζί», την οποία ο ίδιος εμβληματικά χρησιμοποιεί, αποδίδει ένα από τα κύρια ζητούμενα.

Όλα αυτά, αποτελούν, πιστεύω, πιλοτική περίπτωση δράσης της Εκκλησίας σε πολιτιστικό επίπεδο, γι' αυτό και προβάλλονται ιδιαίτερος εδώ. Δείχνουν ανάγλυφα πόσα σημαντικά μπορούν να πετύχουν ένας δραστήριος και αφοσιωμένος στο καθήκον του εφημέριος, και ένας εμπνευσμένος Μητροπολίτης, και μάλιστα σε περιοχές με μεγάλο τουριστικό ρεύμα, όπου σχεδόν εξ ορισμού η παράδοση μπαίνει σε δεύτερη μοίρα. Εν προκειμένω ο π. Εμμανουήλ εργαζόμενος νυχθημερόν αποτελεσματικά, και ο Σεβασμιώτατος κ. Ευσέβιος με το ανακαινιστικό και ενοποιητικό έργο του, που πραγματικά έχει αναμορφώσει την τοπική Εκκλησία στα είκοσι μέχρι σήμερα έτη της ευκλεούς ποιμαντορίας του, τα οποία μάλιστα εορτάζονται φέτος (1995-2015), και υπό το ωμοφόριο του οποίου ο π. Εμμανουήλ υφίσταται και ενεργεί, κατάφεραν να δομήσουν μια εορτή πρότυπο πνευματικότητας, πατριωτισμού και παραδειγματισμού, εντός και εκτός Σάμου.

Δεν θα πρέπει να ξεχνούμε ότι ενοποιητικός ήταν ο βασικός χαρακτήρας της ελληνορθόδοξης λαϊκής και εκκλησιαστικής παράδοσής μας, σε όλους τους αιώνες της ιστορικής πορείας του Γένους μας. Σε περιόδους δουλείας, πολέμων και κάθε λογής δεινών περιπετειών, ο λαός μας την παράδοση αυτή είχε ως συνεκτικό δεσμό, αλλά και ως απαντοχή και ελπίδα, και στην Ορθόδοξη Εκκλησία προσέφευγε για να πάρει δύναμη, ώστε να αντιμετωπίσει τις ποικίλες δυσκολίες. Αυτή η πραγματικότητα επισημαίνει ότι αφενός μεν ανάλογη μπορεί να είναι η λειτουργικότητα της παράδοσής μας και σήμερα, αφετέρου δε ότι η Εκκλησία μπορεί να δραστηριοποιηθεί ενεργά και προς την κατεύθυνση αυτή, προσφέροντας σήμερα ύψιστες υπηρεσίες προς το Γένος, όπως άλλωστε πάντοτε έκανε, «κενούσα εαυτήν».

Όποιος βρεθεί στο Πυθαγόρειο της Σάμου, το βράδυ της 6^{ης} Αυγούστου, θα δει εμπράκτως τα αποτελέσματα της ομόνοιας και της συνεργασίας, της ενότητος στην οποία οδηγεί τους ανθρώπους η ελληνορθόδοξη παράδοση και η ζωή της Εκκλησίας μας. Θα δει και θα διαπιστώσει ότι η Ιερά Μητρόπολη Σάμου και η ενορία του Πυθαγορείου αποτελούν φάρους ενότητας και αδελφοσύνης των ανθρώπων, πηγές έμπνευσης και παραδειγματισμού για κοινές δράσεις, στηριγμένες στην παράδοση του Γένους, που διατηρούν και καλλιεργούν τόσο την εθνική μας ιδιοπροσωπεία, όσο και την ξεχωριστή ελληνορθόδοξη πολιτιστική μας ταυτότητα.

Θα δει, θα χαρεί και θα παραδειγματιστεί, καθώς παρόμοιες δράσεις αποτελούν ζητούμενα για την εποχή μας παραδείγματα προς μίμηση, άρα και ενέργειες απολύτως επαινετές, κυρίως για την αγνότητα των προθέσεων, το φιλογενές των σχεδιασμών και την αποτελεσματικότητα των εφαρμογών τους. Η ενορία της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, της Ιεράς Μητροπόλεως Σάμου και Ικαρίας, μπορεί πράγματι να μας διδάξει και, το κυριότερο, να μας παραδειγματίσει στις μελλοντικές επιλογές και δράσεις μας.